

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра молекулярної і медичної біофізики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Антон ПАЙТЕЛЕЙМОНОВ

_____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

МОЛЕКУЛЯРНА БІОЛОГІЯ І ГЕНЕТИКА

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 10 Природничі науки
(шифр і назва)

спеціальність 105 Прикладна фізика та наноматеріали
(шифр і назва)

освітня програма " Біофізика "
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

2021 / 2022 навчальний рік

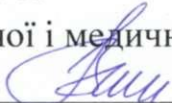
Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем.
25 червня 2021 року, протокол №8.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Боріков Олексій Юрійович, кандидат біологічних наук, доцент кафедри молекулярної і медичної біофізики.

Програму схвалено на засіданні кафедри молекулярної і медичної біофізики.
Протокол від 07 червня 2021 року № 6.

Завідувач кафедри молекулярної і медичної біофізики

_____ Володимир БЕРЕСТ

Програму погоджено з гарантом освітньої-професійної програми «Біофізика».
Гарант освітньої професійної програми «Біофізика»

_____ Володимир БЕРЕСТ

Програму погоджено методичною комісією факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем.

Протокол від 17 червня 2021 року № 6.

Голова методичної комісії факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

_____ Леонід ЧОРНОГОР

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Молекулярна біологія і генетика» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки магістрів

Зі спеціальності 105-прикладна фізика та наноматеріали

За освітньо-професійною програмою «біофізика»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є поглиблене вивчення функціонування генетичної системи організму, механізмів передачі генетичної інформації, перспектив розвитку генетичної інженерії.

1.2 Основними завданнями вивчення дисципліни є ознайомлення студентів з механізмами реплікації, рекомбінації, репарації ДНК, транскрипції, трансляції, методами клонування генів.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин - 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-й
Семестр	
1-й	-й
Лекції	
32 год.	год.
Самостійна робота	
88 год.	год.

1.6. Заплановані результати навчання

В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: РНК-амінокислотний код, методи секвенування ДНК, номенклатуру мутацій, технології рекомбінантних ДНК.

вміти: аналізувати хромосомні карти та результати гель-електрофорезу ДНК, інтерпретувати протоколи створення генетично модифікованих організмів.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Генетична система та генетичний код.

Тема 1. Предмет молекулярної біології та її місце серед суміжних наук. Історія виникнення молекулярної біології. Основні поняття молекулярної біології і генетики (ген, експресія гена, реплікація, транскрипція, трансляція).

Тема 2. Геном і генетична система. Поняття гена. Фенотип та генотип організму. Хромосомна карта. Потoki інформації в клітині. Хромосоми еукаріот. Білки хромосом еукаріот. Будова хромосом еукаріот. Структура геному еукаріот. Послідовності нуклеотидів, що повторюються. Картування хромосом еукаріот. Структура генів еукаріот.

Тема 3. Генетичний код. Властивості генетичного коду. РНК – амінокислотний код. Кодони РНК – амінокислотного коду.

Розділ 2. Основні генетичні механізми.

Тема 4. Реплікація ДНК. ДНК-полімерази. Асиметрія реплікаційної вилки. Фрагменти Оказаки. Праймери. Праймосоми. Розділення ланцюгів ДНК при реплікації. ДНК-хелікази, дестабілізуючі білки. Типи топоізомераз.

Тема 5. Генетична рекомбінація. Гомологічна та негомологічна рекомбінація. Сайт-специфічна рекомбінація. Транспозовані генетичні елементи.

Тема 6. Транскрипція. Особливості транскрипції. РНК-полімеразна система. Поняття промотора і оперона. Особливості транскрипції у еукаріот. Матрична (інформаційна) РНК. Сплайсинг мРНК. Транспорт мРНК у еукаріот.

Розділ 3. Синтез білка.

Тема 7. Система транспорту амінокислот до рибосом. Структура транспортних РНК. Функції транспортних РНК. Утворення аміноацил-тРНК. Аміноацил-тРНК-синтетази.

Тема 8. Білоксинтезуюча система клітини. Склад білоксинтезуючої системи. Структура рибосом. Структурні зміни рибосом. Білкові фактори трансляції.

Тема 9. Трансляція. Функції рибосом. Активні участки рибосоми. Основні етапи трансляції. Ініціація трансляції. Елонгація. Вибір тРНК. Орієнтація aa-тРНК на рибосомі.

Розділ 4. Методи генної інженерії.

Тема 10. Молекулярні механізми мінливості. Типи мінливості. Типи мутацій (точкові мутації, делеції, дуплікації, транслокації, інверсії).

Тема 11. Репарація ДНК. Типи структурних пошкоджень ДНК. Механізми репарації. Дореплікативна, постреплікативна, індукована репарація.

Тема 12. Віруси. Структура і класифікація вірусів. Реплікація генома вірусів. Пермісивні і непермісивні клітини. Онкогенні віруси. Ретровіруси.

Тема 13. Генна інженерія. Задачі генної інженерії. Основні етапи створення генетично змінених організмів. Отримання генів для клонування. Поняття вектора. Технологія рекомбінантних ДНК. Гель-електрофорез, пульс-електрофорез, методи секвенування ДНК.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Генетична система та генетичний код.												
Тема 1. Основні поняття молекулярної біології і генетики	2	2										
Тема 2. Геном і генетична система.	2	2										
Тема 3. Генетичний код.	2	2										
Разом за розділом 1	6	6										
Розділ 2. Основні генетичні механізми.												
Тема 4. Реплікація ДНК.	4	4										
Тема 5. Генетична рекомбінація.	3	3										
Тема 6. Транскрипція.	3	3										

Разом за розділом 2	10	10											
Розділ 3. Синтез білка.													
Тема 7. Система транспорту амінокислот до рибосом.	3	3											
Тема 8. Білоксинтезуюча система клітини.	2	2											
Тема 9. Трансляція.	3	3											
Разом за розділом 3	8	8											
Розділ 4. Методи генної інженерії.													
Тема 10. Молекулярні механізми мінливості.	2	2											
Тема 11. Репарація ДНК.	2	2											
Тема 12. Віруси.	2	2											
Тема 13. Генна інженерія.	2	2											
Разом за розділом 4	8	8											
Усього годин	32	32											

4. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	Принципи білково-нуклеїнового впізнавання	4
2.	Організація геномів	3
3.	Посттрансляційні модифікації гістонів	4
4.	Регуляція транскрипції. Лактозний оперон.	4
5.	Транскрипційні фактори	3
6.	Конститутивна репресія транскрипції: гетерохроматин	4
7.	Метилування ДНК	4
8.	РНК-інтерференція	4
9.	Альтернативний сплайсинг	3
10.	Транс-сплайсинг	4
11.	Регуляція трансляції.	4
12.	Шаперони та шапероніни.	3
13.	Особливості ДНК-полімерази в порівнянні з РНК-полімеразою.	4
14.	ДНК-транспозони.	3
15.	Клонування, ампліфікація і секвенування ДНК.	4
16.	Створення та скринінг геномних бібліотек.	4
17.	Біоінформатика.	4
18.	Методи аналізу структури й експресії генів і геномів.	4
19.	Рестрикційні ендонуклеази.	4
20.	Генетичні вектори.	3
21.	Методи Нозерн- і Саузерн-блоттінгу.	4
22.	Плазмідні вектори.	3
23.	Вектори на основі фага λ .	3
24.	Вектори на основі вірусів тварин.	2

25.	Разом	86
-----	-------	----

5. Методи контролю

Тести, контрольні роботи, домашні завдання.

6. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання													Екзамен (залікова робота)	Сума			
Розділ 1			Розділ 2			Розділ 3			Розділ 4				Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13					
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	3	20		60		

7. Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	Незадовільно	не зараховано

Критерії оцінки успішності студентів при семестровому контролі та виконанні письмових робіт

Оцінку «відмінно» (5 балів – за завдання; 90-100 балів за курс у цілому) отримує студент, якщо він:

- міцно засвоїв зміст навчальної дисципліни, наукових першоджерел і рекомендованої літератури;
- вмів повністю, глибоко і всебічно розкрити зміст матеріалу, поставленого завдання чи проблеми; комплексно вирішувати поставлені завдання чи проблему; правильно застосовує одержані знання з різних дисциплін для вирішення завдань чи проблем; послідовно і логічно викладає матеріал;
- висловлює обґрунтоване власне ставлення до тих чи інших проблем;
- чітко розуміє зміст і вільно володіє спеціальною термінологією; встановлює взаємозв'язок основних понять;
- грамотно ілюструє відповіді прикладами;
- вільно використовує набуті теоретичні знання для аналізу практичного матеріалу; демонструє високий рівень набутих практичних навичок.

Допускається декілька неточностей у викладенні матеріалу, які не приводять до помилкових висновків і рішень.

Оцінку «добре» (4 бали – за завдання; 70-89 балів за курс у цілому) отримує студент, якщо він:

- добре засвоїв основний зміст навчальної дисципліни, основні ідеї наукових першоджерел і рекомендованої літератури;
- аргументовано, правильно та послідовно розкриває основний зміст матеріалу;
- висловлює власні міркування з приводу тих чи інших проблем;
- точно використовує термінологію;
- має практичні навички з аналізу матеріалу.

Допускається декілька неточностей у використанні спеціальної термінології, похибок у логіці викладу теоретичного змісту або аналізу практичного матеріалу, несуттєвих та не грубих помилок у висновках та узагальненнях, що не впливають на конкретний зміст відповіді. Наявні неточності та помилки враховуються при визначенні оцінки за 100-бальною шкалою та відповідної літери В або С.

Оцінку «задовільно» (3 бали – за завдання; 50-69 балів за курс у цілому) студент отримує, якщо:

- у відповіді суть запитання в цілому розкрита, але зміст питання викладено частково; студент невпевнено орієнтується у змісті наукових першоджерел та рекомендованої літератури;
- матеріал викладений не завжди послідовно, висновки не ув'язані між собою;
- не вміє обґрунтовано оцінювати факти та явища, пов'язувати їх з майбутньою професійною діяльністю;
- при викладенні матеріалу, поясненні термінології та вирішенні практичних питань зроблені суттєві помилки.

Оцінку «незадовільно» (менше 50 балів) студент отримує, якщо:

- основний зміст завдання не розкрито; студент майже не орієнтується у наукових першоджерелах та рекомендованій літературі; не знає наукових фактів та визначень;
- допущені суттєві помилки у висновках;
- студент слабо володіє спеціальною термінологією;
- наукове мислення та практичні навички майже не сформовані.

8. Рекомендована література

Основна література

1. Molecular biology of the cell / Bruce Alberts[et al.], Published by Garland Science, Taylor & Francis Group, 5th ed., 2008, ISBN 978-0-8153-4106-2.
2. Сиволоб, А.В. Молекулярна біологія : підручник / А.В. Сиволоб. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 384 с.
3. Павліченко В. І., Пішак В. П., Булик Р. Є. Основи молекулярної біології : Навчальний посібник. Чернівці : Мед університет, 2012. 388 с.

Допоміжна література

1. Біологічна та біоогранічна хімія : у 2 кн. : підручник. Кн. 2. Губський Ю. І., Ніженковська І. В., Корда М. М. та ін. Біологічна хімія ; за ред. Ю. І. Губського, І. В. Ніженковської. 3-є вид. К. : ВСВ “Медицина”, 2021. 544 с.
2. Гонський Я. І., Максимчук Т. П. Біохімія людини : підручник ; за ред. Гонського Я. І. 3-тє вид., випр. і доп. Тернопіль : Укрмедкнига, 2019. 732 с.
3. Довгопола Л. Основи молекулярної біології і генетики : навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький, 2019. 82 с.
4. Остапченко Л. І., Гребіник Д. М. Біохімія нуклеїнових кислот : навчальний посібник. Київ, 2013. 290 с.
5. Федоренко В. О., Осташ Б. О., Гончар М. В., Ребець Ю. В. Великий практикум з генетики, генетичної інженерії та аналітичної біотехнології мікроорганізмів. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 279 с.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. www.cellbio.com/
2. www.molecularstation.com/
3. www.molecbio.com/
4. www.rothamsted.bbsrc.ac.uk/.../guide/
5. www.biochemweb.org/
6. www.horizonpress.com/gateway/
7. www.molbio.net/
8. www.yk.rim.or.jp/~aisoai/